

*Кожевников В. М., доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної психології та педагогіки
Макіївського економіко - гуманітарного інституту (м.Макіївка)*

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ І ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА НАУКОВО - МЕТОДИЧНОМУ РІВНІ УПРАВЛІННЯ

У статті розглянуто засоби реалізації та контролю забезпечення наступності. Запропоновано план проведення бесіди з учителями і викладачами професорсько - викладацького складу, представлено етапи спостереження діяльності учителів і викладачів, наведена теоретична технологічна модель реалізації учителями і викладачами організаційно - дидактичних засад забезпечення наступності загальноосвітньої профільної школи і вищого навчального закладу.

Ключові слова: план проведення бесіди; етапи спостереження діяльності учителів і викладачів; теоретична технологічна модель реалізації наступності.

В статье рассмотрены средства реализации и контроля обеспечения преемственности. Предложен план проведения беседы с учителями и преподавателями профессорско - преподавательского состава. Представлены этапы наблюдения за деятельностью учителей и преподавателей, приведена теоретическая технологическая модель реализации учителями и преподавателями организационно - дидактических основ обеспечения преемственности общеобразовательной профильной школы и высшего учебного заведения.

Ключевые слова: план проведения беседы; этапы наблюдения за деятельностью учителей и преподавателей; теоретическая технологическая модель реализации преемственности.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні наявним стає розуміння необхідності спрямування загальноосвітньої профільної школи на ефективне формування особистості старшокласника, що в подальшому триває як розвиток особистості студента у вищій школі, на розв'язання суперечностей між традиційними й сучасними підходами до завдань викладання в загальноосвітній профільній та у вищій школі, на розвиток професійно - особистісних особливостей вчителів школи і викладачів вищого навчального закладу, на формування суб'єкт - суб'єктних взаємовідносин, що утворюються в профільній школі й розвивається в процесі професійної підготовки у вищій школі [1; 3; 4; 6; 7; 9; 12; 14]. Викладене вище свідчить про актуальність проблеми забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організації педагогічної діяльності вчителями і викладачами професорсько – викладацького складу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

У численних наукових психолого - педагогічних дослідженнях і провідних державних документах щодо модернізації

освіти України, підкреслюється необхідність підсилення зв'язку загальноосвітньої профільної, допрофесійної підготовки старшокласників і професійної підготовки їх як вже студентів, йдеться про необхідність професійного зростання педагогічних кадрів, розвитку їхньої мотивації до науково - практичної діяльності, що дозволяє підкреслити актуальність та можливість забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організаційній педагогічній діяльності вчителів та викладачів професорсько – викладацького складу. Вагомим для усвідомлення та реалізації викладеної вище думки вважаємо доробок А.Сбруєвої, Н. Секіріної, В.Семиченко [10; 11; 13]. Можливі умови забезпечення наступності суміжних навчальних закладів в організації навчально - пізнавального процесу вчителями і викладачами представлено в публікаціях [2; 5; 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз науково - методичної літератури у руслі означеної у дослідженні проблеми показав, що засобів реалізації та контролю забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в діяльності учителів і викладачів професорсько – викладацького складу цих навчальних закладів розроблено не було.

Формування цілей статті (постановка завдання). Завданням нашої роботи вважаємо розгляд плану проведення бесіди з учителями і викладачами, змісту етапів спостереження їхньої діяльності, теоретичної технологічної моделі реалізації учителями і викладачами організаційно - дидактичних засад забезпечення наступності загальноосвітньої профільної школи і вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливим доповненням в розвиток методики і методології наступності профільної школи і вищого навчального закладу у даному дослідженні вважаємо наступне:

I. План проведення бесіди з учителями і викладачами професорсько – викладацького складу (за компонентами і механізмами динаміки забезпечення наступності).

1. Ваші підходи до забезпечення у професійно-педагогічній діяльності наступності змісту навчальних планів, програм, форм навчання, розвитку особистості старшокласників, методів діагностування і оцінювання результатів навчання, виховання, розвитку.

2. Ваші дії у реалізації психологічної структури педагогічної діяльності щодо:

- наступності у гностичному компоненті (змісту навчального матеріалу і методів впливу на старшокласників, організації педагогічної діяльності вчителів і викладачів);

- наступності у проектувальному компоненті (цілей і завдань навчання, планування навчальної діяльності старшокласників, планування власної педагогічної діяльності);

- наступності у конструктивному компоненті (стратегічних завдань);

- наступності в організаційному компоненті (оперативного розв'язування завдань організації різних видів навчальної діяльності старшокласників);

- наступності у комунікативному компоненті (педагогічно доцільних взаємовідносин).

3. Ваші уміння в індивідуальному стилі педагогічної діяльності забезпечувати наступність позитивного ставлення до своєї роботи, до себе, до старшокласників, загальних педагогічних настанов і прагнень.

4. Ваші дії у конструюванні структури функцій педагогічної діяльності щодо:

- наступності конструктивної функції (проектування системи дій), організаційної функції (розвиток контактів зі старшокласниками та колегами), дослідницької функції (нарощування знань та умінь дослідження);

- наступності інформаційної функції (поглиблення знань, упровадження найкращого методичного інструментарію);

- наступності мобілізаційної функції (активізація пізнавальної діяльності старшокласників, організація самостійної роботи, підтримка і розвиток інтересу до навчання);

- наступності розвивальної функції (врахування індивідуально-психологічних характеристик і вікових особливостей старшокласників, їх здібностей і якостей особистості);

- наступності орієнтаційної функції (формування соціально-підтриманих мотивів поведінки, активної життєвої та професійної позиції).

II. Етапи спостереження організаційно - управлінської діяльності учителів і викладачів професорсько - викладацького складу.

1. Визначення мети спостереження (управління забезпеченням наступності профільної школи і вищого навчального закладу учителями і викладачами у навчально-пізнавальному процесі).

2. Вибір об'єкта дослідження (учителі, викладачі професорсько-викладацького складу).

3. Уточнення предмета дослідження (функції управлінського циклу).

4. Планування ситуацій спостереження (повсякденна педагогічна робота, проведення факультативів, гуртків, практичної і дослідницької роботи).

5. Вибір способів спостереження (відкрите).

6. Встановлення терміну спостереження (періодичне).

7. Вибір способів запису матеріалу, що досліджується.

8. Проведення спостереження за виявленням умінь управління забезпеченням наступності профільної школи і вищого навчального закладу учителями і викладачами: приймати управлінські рішення (перспективні змістовні лінії організації індивідуального й

диференційованого навчання, пріоритетні технології навчальної і науково-дослідної діяльності, навчально-методичне забезпечення); розподіляти повноваження (обговорення змісту і форм взаємодії, системи контролю й діагностики навчальних досягнень, діяльність науково-методичних об'єднань та кафедр); фінансово-економічно управляти (економічні засоби й форми заохочення старшокласників, стимулювання керівництва творчою, науково - дослідною діяльністю, пошук джерел фінансування спільної науково-дослідної роботи вчителів та викладачів); використовувати інформацію: проведення моніторингу, контрольної-діагностичної діяльності, оцінювання ефективності наступності та вибір засобів корекції; зовнішня презентація: обмін досвідом роботи учителів і викладачів під час засідань науково-методичної ради, проведення майстер-класів, підготовка публікацій в педагогічній пресі; педагогічна підприємливість (підвищення науково-педагогічної кваліфікації за спеціальними програмами, набуття умінь педагогічного менеджменту та відповідних якостей особистості).

9. Оброблення та інтерпретація отриманої інформації.

III. Теоретична технологічна модель реалізації учителями і викладачами організаційно - дидактичних засад забезпечення наступності загальноосвітньої профільної школи і вищого навчального закладу.

Розгортання учителями та викладачами наступності профільної школи і вищого навчального закладу на науково-методичному рівні шляхом впровадження організаційно-дидактичних засад:

1. Реалізація вимог та основ:

- розуміння необхідності спрямування загальної профільної освіти на ефективне формування особистості старшокласника, що в подальшому триває як розвиток особистості студента у вищій школі, на розв'язання суперечностей між традиційними й сучасними підходами до завдань викладання в загальноосвітній та у вищій школі, на розвиток професійно-особистісних особливостей вчителів школи і викладачів вищого навчального закладу, на формування суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, що утворюються в профільній школі й розвиваються в процесі професійної підготовки у вищій школі;

- конструювання і впровадження гуманістичних педагогічних технологій у діяльності учителів і викладачів, розвиток комунікативної культури, педагогічної майстерності, професійного самовдосконалення, впровадження педагогічних нововведень, що передбачає виявлення творчих здібностей педагогами та оволодіння ними умінь самоосвіти, самореалізації і самоактуалізації. Постає викладача вищого навчального закладу, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають винятково важливого значення у контексті соціального вмотивування принципу інноваційності суспільства;

- підсилення зв'язку загальноосвітньої профільної, допрофесійної підготовки старшокласників і початкової професійної підготовки їх як майбутніх студентів, необхідність професійного зростання педагогічних кадрів, розвитку їхньої мотивації до науково-практичної діяльності;

- особистісний підхід, що впливає на формування ціннісної орієнтації вчителя, викладача, яка визначає його позицію у взаємодії з кожним учнем і колективом;

- інноваційна спрямованість педагогічної діяльності вчителів, викладачів, новаторство та науковий пошук, експериментальна робота формують у них професійно-важливі особистісні якості, індивідуальний стиль діяльності, педагогічну майстерність, компетентність, творчу спрямованість та педагогічну культуру;

- реалізація гуманістичної парадигми.

2. Реалізація принципів забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу, що регламентують педагогічну діяльність учителів і викладачів професорсько-викладацького складу щодо розвитку навчально-пізнавального процесу:

- принцип системно-цілісного підходу висуває такі основні вимоги до забезпечення наступності: є необхідним методологічним принципом в аналізі педагогічних явищ і процесів (у даному випадку – педагогічного феномена наступності профільної школи і вищого навчального закладу у навчально-пізнавальному процесі); передбачає розгляд навчально-пізнавального процесу як складової навчально-виховного процесу, але у той же час і як самостійної системи на рівні значущих компонентів – окремих підсистем;

- принцип інтеграційного підходу вимагає від учителів профільної школи і

Питання педагогіки

викладачів професорсько-викладацького складу розуміння зумовленості інтеграції об'єктивними процесами взаємозв'язку та взаємозалежності різних навчальних предметів і наукових дисциплін;

- принцип інноваційного підходу вимагає інноваційного характеру організації навчально-пізнавального процесу, виявлення творчого стилю педагогічної діяльності вчителями профільної школи і викладачами професорсько-викладацького складу, підвищення ними рівня педагогічної майстерності, виявлення вмінь працювати в інноваційному режимі, що забезпечує розвиток навчально-пізнавального процесу;

- принцип технологічного підходу потребує технологічного характеру організації навчально-пізнавального процесу, що дозволяє прогнозувати результати й оптимізувати керівництво педагогічним процесом на всіх рівнях управлінської діяльності.

3. Реалізація міри та характеру прояву зв'язків і залежностей:

- системно-цілісний підхід:

а) закономірність (ефективність забезпечення наступності навчально-пізнавального процесу профільної й вищої школи буде значно вищою за умови його організації на засадах системно-цілісного підходу та максимальної реалізації можливостей інтеграційних, та ієрархічних зв'язків);

б) правило (учителям і викладачам професорсько-викладацького складу необхідно глибоко розуміти сутність і зміст інтеграції та реалізовувати механізми системно-цілісного підходу в забезпеченні наступності навчально-пізнавального процесу);

в) закономірність (оптимізація процесу забезпечення наступності на науково-методичному рівні залежить від оптимізації вибору змісту, форм організації і методів взаємодії суб'єктами педагогічної діяльності в узгоджених взаємозв'язках – змістовних, функціональних, особистісних тощо);

д) правило (учителям і викладачам професорсько-викладацького складу необхідно опанувати критеріями оптимальності педагогічного процесу з метою системно-цілісної організації навчально-пізнавального процесу);

- інтеграційний підхід:

а) закономірність (ефективність наступності в контексті розвитку особистості

учня профільної школи, а згодом – студента, в різних сферах навчально-пізнавальної діяльності залежить від повноти реалізації різноманітних зв'язків – змістовних, функціональних, комунікативних тощо);

б) правило (учителям і викладачам професорсько-викладацького складу в організації педагогічної діяльності необхідно дотримуватися провідних положень інтеграційного підходу);

в) закономірність (міцність опорних інтеграційних зв'язків підвищує результативність забезпечення наступності навчально-пізнавального процесу профільної школи і вищого навчального закладу, що проявляється в показниках особистісного й професійного розвитку, навчальних досягнень);

д) правило (учителям і викладачам професорсько-викладацького складу необхідно впроваджувати дидактичні механізми інтеграції, які забезпечують взаємозв'язок, взаємозалежність знань, умінь, навичок, розвиток якостей особистості старшокласника, який стає студентом);

- інноваційний підхід:

а) закономірність (ефективність наступності профільної школи і вищого навчального закладу підвищується за умови здійснення педагогічної діяльності вчителями та викладачами професорсько-викладацького складу на засадах інновацій);

б) правило (учителям і викладачам необхідно опанувати сутність і зміст інноваційного підходу, щодо забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в навчально-пізнавальному процесі);

в) закономірність (ефективність наступності профільної школи і вищого навчального закладу у навчально-пізнавальному процесі залежить від вагомості й значущості запроваджених нововведень);

д) правило (учителям і викладачам необхідно оволодіти механізмами інноваційної діяльності);

- технологічний підхід:

а) закономірність (запровадження технологічного підходу сприяє підвищенню ефективності процесу забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів і викладачів);

Питання педагогіки

б) правило (учителям і викладачам необхідно підвищувати свою професійну компетентність шляхом оволодіння педагогічними технологіями та запровадження їх у навчально-пізнавальному процесі);

в) закономірність (взаємозв'язок інноваційної діяльності з реалізацією технологічного підходу гарантує значно вищі результати забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу у навчально-пізнавальній та науково-дослідницькій діяльності);

д) правило (вчителі і викладачі повинні оволодіти вміннями розробляти та запроваджувати в навчально-пізнавальний процес упорядковану сукупність дій, операцій та процедур, які забезпечують прогнозований результат у наступності профільної школи і вищого навчального закладу);

4. Реалізація компонентів і механізмів забезпечення динаміки наступності у поступово-перспективному запровадженні системно-цілісного, інтегративного, інноваційного й технологічного підходу:

- особливості професійно-педагогічної діяльності. Забезпечується наступність: змісту навчальних планів, програм; організаційних форм (урок, лекція, практичне заняття, самостійна робота); загального розвитку особистості суб'єктів навчальної діяльності (старшокласник, студент); "продуктів" їх діяльності; методів діагностування та оцінювання результатів навчання, виховання, розвитку (Н.Кузьміна);

- дотримання психологічної структури педагогічної діяльності в її компонентах.

Гностичний компонент. Забезпечується наступність: змісту навчального матеріалу і методів впливу на старшокласників – майбутніх студентів з урахуванням вікової динаміки індивідуально-типологічних особливостей старшокласників, що стають студентами; організації педагогічної діяльності вчителів і викладачів (на основі аналізу їх досягнень і недоліків).

Проектувальний компонент. Забезпечується наступність: цілей і завдань навчання; планування навчальної діяльності старшокласників, як майбутніх студентів; планування педагогічної діяльності вчителями і викладачами.

Конструктивний компонент. Забезпечується наступність стратегічних завдань (вибір і композиція змісту

інформації; проектування навчальної діяльності старшокласників з її засвоєння; проектування власної педагогічної діяльності).

Організаційний компонент. Забезпечується наступність умінь учителів і викладачів оперативно розв'язувати завдання організації різних видів навчальної діяльності старшокласників у ході оволодіння ними загальноосвітньою профільною, допрофесійною та початковою професійною підготовкою.

Комунікативний компонент. Забезпечується наступність педагогічно доцільних взаємовідносин (Н.Кузьміна);

- виявлення в індивідуальному стилі педагогічної діяльності моральних і професійних основ. Забезпечується наступність: позитивного ставлення до педагогічної роботи, до старшокласників як майбутніх студентів, до себе; загальних педагогічних настанов і прагнень; індивідуального стилю педагогічної діяльності (О.Бодальов, С.Георгієва, В.Clark, Я.Коломінський, Е.Костяшкін);

- конструювання структури функцій педагогічної діяльності.

Загальнотрудові. Забезпечується наступність: конструктивної функції (проектування системи дій у педагогічній діяльності вчителями і викладачами); організаційної функції (подальший розвиток контактів зі старшокласниками, як майбутніми студентами та колегами); дослідної функції (нарощування своїх знань та вмінь проводити дослідження).

Педагогічні. Забезпечується наступність:

- інформаційної функції (поглиблення знань у володінні навчальним матеріалом, упровадження методичного інструментарію, який забезпечує найкращу організацію знань старшокласників у подальшому студентів, сприяє усвідомленому їх засвоєнню);

- мобілізаційної функції (активізація пізнавальної діяльності старшокласників, що стають студентами, організація їхньої самостійної роботи, підтримка і розвиток інтересу до навчання);

- розвивальної функції (врахування індивідуально-психологічних характеристик і вікових особливостей старшокласників як майбутніх студентів, розвитку їх здібностей і якостей особистості);

- орієнтаційної функції (формування у старшокласників соціально підтриманих

мотивів поведінки, активної життєвої та професійної позиції) (О.Щербаков).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку. Розглянуті в роботі засоби реалізації та контролю забезпечення

наступності профільної школи (ліцею) і вищого навчального закладу на науково-методичному рівні утворюють вихідну базу для подальших досліджень засобів забезпечення наступності.

Література

1. Аметова Э. Р. Взаимная деятельность субъектов образовательного процесса в технологии модульного обучения / Э. Р. Аметова // Профессионализм педагога: (Проективная педагогика: питання теорії та практики): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Ялта: РВВ КДГІ, 2004. – С. 127–130.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку: монографія / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко. – К.: Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Васильєва О. А. Психолого-педагогічні характеристики процесу самовдосконалення вчителя / О. А. Васильєва // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ – Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 197–203.
4. Деньщикова Л. В. Освітні процеси в сучасній Україні та європейський вибір / Л. В. Деньщикова // Україна – суб'єкт європейського освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ.-конф. – Київ 24–25 травня. – Київ, 2005. – С. 156–158.
5. Карпова Л. Теоретичні основи професіоналізму вчителя / Л. Карпова // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2006. – Вип. XXX. – С. 21–29.
6. Ключко А. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема / А. Ключко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ – Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 266–273.
7. Котух Н. В. Педагогічні основи особистісно орієнтованого підходу до формування комунікативних умінь учнів / Н. В. Котух // Професіоналізм педагога (Проективная педагогика: питання теорії та практики): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Ялта: РВВ КДГІ, 2004. – С. 101–106.
8. Педагогические технологии: учеб. пособие для студентов педагогических специальностей. – М.; Ростов н/Д: Март, 2004. – 336 с.
9. Самоукина Н. В. Психология профессиональной деятельности / Н. В. Самоукина. – СПб.: Питер, 2004. – 224 с.
10. Сбруева А. Болонський процес. Пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності Європейської вищої освіти / А. Сбруева // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 18–21.
11. Секіріна Н. В. Удосконалення методики викладання шляхом орієнтації на психологічний аспект навчання / Н. В. Секіріна // Підготовка фахівців вищої кваліфікації для ХХІ століття: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – С. 215–217.
12. Семенова А. В. Перспективи безперервної освіти в аспекті підвищення якості професійної підготовки фахівців / А. В. Семенова // Україна – суб'єкт європейського освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ 24–25 травня. – Київ, 2005. – С. 258–262.
13. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / В. А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.
14. Ткачова Н. О. Організація суб'єкт - суб'єктних відносин між педагогами і вихованцями / Н. О. Ткачова, Т. В. Сілічова // Гуманізація навчально – виховного процесу: наук.-метод. зб. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2005. – Вип. 24. – С. 104–109.

Kozhevnikov V. M., Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor

MEANS OF IMPLEMENTATION AND CONTROL OF ENSURING CONTINUITY OF SPECIALIZED SCHOOLS AND HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS AT ADMINISTRATIVE AND MANAGEMENT LEVEL

In the article the plan for the conversation with the teachers and lectures, observation phase of leader's activity, the theoretical model for the implementation process by the teachers and lectures organizational and didactic basis - to ensure continuity of teaching basics of general profile school and higher education establishment are shown. The importance of the problem of continuity of specialized schools and higher education establishments in the organization of educational activities of the university teachers and tutors is emphasized. This educational effort connection specialized, pre-professional training of seniors and training them as students, will lead to the professional growth of teachers, develop their motivation to scientific and practical activities, will raise to a new level of organizational teaching activities of teachers and secondary school teachers of specialized school and teachers of higher education establishments.

Keywords: plan for the conversation; monitoring phase of teachers and lectures, a theoretical model of the implementation process of continuity.